

2. A KORMÁNYZAT KÍSÉRLETEI A JOBBÁGYKÉRDÉS MEGOLDÁSÁRA AZ 1767. ÉVI ÚRBÉRRENDEZÉSTŐL AZ 1853. ÉVI ÚRBÉRI PÁTENSIG

2.1. A JOBBÁGYKÉRDÉS TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON

ACSÁDY Ignác: A magyar jobbágyok története. 4. kiad. Bp. 1950. 280-424. p.

GUNST Péter: Jobbágyparasztság Magyarország történetében. In: Rubicon, 1996. 7. sz. mell. I-III. p.

OROSZ István: A jobbágyfelszabadításhoz vezető út. In: História, 2011. 4. sz. 30-33. p.
<http://www.historia.hu/userfiles/files/2011-04/Orosz.pdf>

VARGA János: A jobbágyi földbirtoklás típusai és problémái, 1767-1849. Bp. 1967. 155 p. (Értekezések a történeti tudományok köréből; 41.)

2.2. A FELVILÁGOSULT ABSZOLUTIZMUS JOBBÁGYPOLITIKÁJA

BARTA János, ifj.: A tizennyolcadik század története. Bp. 200. 171-178. p. (Magyar századok)

BARTA János, ifj. A felvilágosult abszolútizmus és a jobbágyok a Habsburg Monarchiában. In: Egyetemes történeti tanulmányok. 16. köt. Dr. Niederhauser Emil egyetemi tanár 60. születésnapjára. Debrecen, 1987. 11-18. p.

BARTA János, ifj.: A parasztpolitika fő vonásai. In: B. J., ifj.: A felvilágosult abszolútizmus agrárpolitikája a Habsburg- és Hohenzollern Monarchiában. Bp. 1982. 100-123. p.

ECKHART Ferenc: A bécsi udvar jobbágypolitikája 1761-1790-ig. In: Századok, 1956. 1-2. sz. 69-125. p.

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_1956/?pg=70&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

VARGA János: 1. A magyarországi jobbágyrendszer alakulása a feudalizmus utolsó századaiban. In: Korunk, 1972. 9. sz. 1355-1359. p.

http://epa.oszk.hu/00400/00458/00423/pdf/Korunk_EPA00458_1972_09_1355-1371.pdf

WELLMANN Imre: A habsburgi abszolútizmus és a magyarországi agrárfejlődés a XVIII. században. (1711-1792.) In: Magyar Tudomány, 1992. 10. sz. 1219-1227.p.

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AkademiaiErtesito_MATUD_1992/?pg=1252&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

2.2.1. A MÁRIA TERÉZIA-FÉLE ÚRBÉRRENDEZÉS ÉS VÉGREHAJTÁSA

BARTA János, ifj.: Mária Terézia. Bp. 1988. 200-209. p.

BARTA János, ifj.: A meg nem értett királynő. Bp. 1994. 74-87. p.

ECKHART Ferenc: Mária Terézia és a magyar parasztkérdés. In: Klebelsberg emlékkönyv. Emlékkönyv dr. Klebelsberg Kunó negyedszázados kulturpolitikai működésének emlékére. Bp. 1925. 499-512. p.

<http://mtdaportal.extra.hu/books/emlekkonyv.pdf>

EMBER Győző: Mária Terézia úrbérrendezése és az államtanács. In: A Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet évkönyve. Bp. 1935. Szerk. Angyal Dávid. 103-149. p.

http://epa.oszk.hu/02600/02604/00003/pdf/EPA02604_klebelsberg_evkonyv_1935_103-149.pdf

FELHŐ Ibolya: Bevezetés. In: F. I.: Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában. 1. köt. Dunántúl. Bp. 1970. 11-32. p.

HORVÁTH Zita: A Mária Terézia-féle úrbérrendezés historiográfiája és forrásai. In: Források és történetírás. Válogatás a Miskolci Egyetem BTK által 1999. október 14-16. között rendezett történettudományi konferencia előadásából. Miskolc, 2003. 137-156. p.

(Studia Miskolcinensia 4.)

<http://mek.oszk.hu/01100/01170/01170.pdf>

NIEDERHAUSER Emil: Mária Terézia. Aleksandr Komenskij: Nagy Katalin. Bp. 2000. 62-70., 125-129. p. (Fekete-fehér)

NIEDERHAUSER Emil: Mária Terézia élete és kora. Bp. 2004. 55-64. p.

SZABÓ Dezső: A magyarországi úrbérrendezés története Mária Terézia korában. 1. köt. Bp. 1933. VII, 813 p. (Magyarország újabkori történetének forrásai. Iratok a magyar társadalom- és gazdaságtörténethez.)

SZABÓ Dezső: Mária Terézia és a parasztok. In: Klebelsberg emlékkönyv. Emlékkönyv dr. Klebelsberg Kunó negyedszázados kulturpolitikai működésének emlékére. Bp. 1925. 513-524. p.

<http://mtdaportal.extra.hu/books/emlekkonyv.pdf>

SZABÓ Dezső: A megyék ellenállása Mária Terézia úrbéri rendeleteivel szemben. Bp. 1934. 47 p. (Értekezések a Történeti Tudományok köréből; 25.)

<http://digilib.mtak.hu/B339/issues/vol25/B3392503.pdf>

VÖRÖS Károly: Az 1765-66-i dunántúli parasztmozgalom és az úrbérrendezés. In: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon, 1711-1790. Bp. 1952. 345-383. p.

VÖRÖS Károly: Az úrbérrendezés. In: Magyarország története. Szerk. biz. Pach Zsigmond Pál. vez. 4/2. köt. Magyarország története 1686-1790. Főszerk. Ember Győző. Bp. 1989. 926-929. p.

2.2.2. II. JÓZSEF JOBBÁGYPOLITIKÁJA ÉS JOBBÁGYRENDELETE

BALÁZS Éva, H.: A nyolcvanas évek drámája. In: Magyarország története. Szerk. biz. Pach Zsigmond Pál. vez. 4/2. köt. Magyarország története 1686-1790. Főszerk. Ember Győző. Bp. 1989. 1069-1081. p.

BALÁZS Éva, H.: A parasztság helyzete és mozgalmi. 1780-1787. In: Századok, 1954. 547-568. p.

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_1954/?pg=588&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

BARTA János, ifj.: A kalapos király emlékezete. II. József és Magyarország. Debrecen, 2012. 85-87. p. (Series commentariorum de arte humana et geographia; 3.)

BARTA János, ifj.: A nevezetes tollvonás. II. József visszavonja rendeleteit. Bp. 1978. 52., 85-91. p. (Sorsdöntő történelmi napok)

BERLÁSZ Jenő: Az 1784. évi erdélyi parasztfelkelés és II. József jobbágypolitikája. In: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon, 1711-1790. Szerk. Spira György. Bp. 1952. 385-468. p.

Ua.: B. J.: Erdélyi jobbágyság, magyar gazdaság. Vál. tanulmányok. Szerk. Búza János, Meyer Dietmar. Bp. 2010. 90-103. p. (Gazdaság-és társadalomtörténeti kötetek, 5.)

BERLÁSZ Jenő: A magyar jobbágykérdés és a bécsi udvar az 1790-es években. Bp. 1942. 56 p. (Klny. a Magyar Történettudományi Intézet Évkönyvéből)

Ua.: B. J.: Erdélyi jobbágyság, magyar gazdaság. Vál. tanulmányok. Szerk. Búza János, Meyer Dietmar. Bp. 2010. 143-183. p. (Gazdaság-és társadalomtörténeti kötetek, 5.)

2.3. KONZERVATÍV FORDULAT A JOBBÁGYKÉRDÉS RENDEZÉSÉBEN 1825-1848.

DOBSZAY Tamás: Jobbágyfelszabadítás és községrendezés az első rendi országgyűlésben. In: Magyarhontól az Újvilágig. Emlékkönyv Urbán Aladár ötvenéves tanári jubileumára. Szerk. Erdődy Gábor, Hermann Róbert. Bp. 2002. 207-226. p.

FERENCZI Zoltán: Kossuth és Wesselényi s az úrbér ügye 1846-1847-ben. Bp. 1902. 48 p.

Ua: Századok, 1902. 1. füzet 47-68., 2. füzet 139-162. p.

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_1902/?pg=54&layout=s

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_1902/?pg=146&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

GERGELY András: A magyar reformellenzék kialakulása és megszilárdulása (1830-1840.)
In: Magyarország története. Szerk. biz. Pach Zsigmond Pál vez. 5/2. köt. Magyarország története 1790-1848. Főszerk. Mérei Gyula. Bp. 1980. 706-715., 720-728., 744-748. p.

MARJANUCZ László: Az úrbéres viszony változásai a reformkorban. In: Jobbágyok, zsellérek, patasztok. Tudományos ülészek Ópusztaszeren. Szerk. Bende Livia, Lőrinczy Gábor. Ópusztaszer, 2002. 39-50. p.

OROSZ István: Kossuth Lajos és az úrbéri kárpótlás a reformkorban. In: Magyar évszázadok. Tanulmányok Kosáry Domokos 90. születésnapjára. Szerk. Ormos Mária. Bp. 2003. 131-139. p.

Ua.: O. I.: A jobbágyvilág megszűnése Magyarországon. Debrecen, 2010. 47-57. p.

OROSZ István: Széchenyi és a jobbágykérdés. In: Agrártörténeti Szemle, 1962. 1-2. sz. 109-129. p.

OROSZ István: Az úrbéres föld tulajdonjogi helyzete Kossuth nézeteiben. In: Nemzeti és társadalmi átalakulás a XIX. században. Magyarországon. Tanulmányok Szabad György 70. születésnapjára. Szerk. Orosz István, Pölöskei Ferenc. Bp. 1994. 215-224. p.

SÁNDOR Pál: Deák és a jobbágykérdés az 1832-36. évi országgyűlésen. In: Tanulmányok Deák Ferencről. Szerk. Baranyai György et al. Zalaegerszeg, 1976. 125-175. p. (Zalai Gyűjtemény; 5.)

http://library.hungaricana.hu/hu/view/ZALM_zgy_05/?pg=125&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

SARLÓS Márton: Deák Ferenc és az úrbéri földtulajdon az 1832-36-i országgyűlésben. In: Jogtörténeti tanulmányok. 1. köt. 1966. 193-212. p.

VARGA János: Az engedőleges örökváltság mérlege. In: Acta Academiae Paedagogicae Nyíregyháziensis 10/B. Történettudomány. Nyíregyháza, 1985. 21-28. p.

Ua.: Gazdaságtörténet – könyvtártörténet. Emlékkönyv Berlász Jenő 90. születésnapjára. Bp. 2001. 457-465. p. (Gazdaság- és társadalomtörténeti kötetek; 1.)

VARGA János: Az úrbéri és nemzeti kérdés összefonódása Kossuth politikájában. In: V. J.: A jobbágyfelszabadítás kivívása 1848-ban. Bp. 1971. 215-220. p.

2.3.1. A JOBBÁGYFELSZABADÍTÁS

ÉBER Ernő: Kossuth és a jobbágyfelszabadítás. In: Huszadik Század, 1948. 1. sz. 17-29. p.

[http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/HuszadikSzazad_1948/?query=SZO%3D\(fels%C3%B6b%C3%BCki%20Nagy\)&pg=23&layout=s](http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/HuszadikSzazad_1948/?query=SZO%3D(fels%C3%B6b%C3%BCki%20Nagy)&pg=23&layout=s)

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

FÓNAGY Zoltán: Deák Ferenc és a jobbágyfelszabadítás. In: A Batthyány-kormány igazságügyminisztere. Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 1998. 21-52. p. (Zalai Gyűjtemény; 43.)

FÓNAGY Zoltán: Szabadság és tulajdon. Deák és a jobbágyfelszabadítás. In: Rubicon, 2003. 9-10. sz. 14-21. p.

HOMOKI NAGY Mária: A jobbágyfelszabadítás és annak nehézségei Magyarországon 1848/49-ben. In: Jogtudományi Közlöny, 1999. 1. sz. 1-8. p.

Ua.: A magyar polgári átalakulás alkotmányos forradalma. Jogtörténészek 1848-ról. Bp. 2001. 105-118. p.

KATONA Tamás: Széchenyi és a jobbágyfelszabadítás. In: Közös célok, érdekek és értékek. Széchenyiek és Zamoyskiak. Bp. 2001. 93 p.

OROSZ István: Deák Ferenc és a jobbágyfelszabadítás kiszélesítése. In: Kisebbségkutatás, 2003. 3. sz. 515-523. p.

http://www.hhrf.org/kisebbssegkutataskk_2003_03/cikk.php?id=786

Ua.: O. I.: A jobbágyvilág megszűnése Magyarországon. Debrecen, 2010. 181-190. p.

NIEDERHAUSER Emil: A jobbágyfelszabadítás kérdése a kelet-európai társadalmi gondolkodásban. In: Magyarország és Európa. Vál. tanulmányok. Bp. 2003. 9-23. p. (Kisebbségkutatás könyvek)

NIEDERHAUSER Emil: A jobbágyfelszabadítás Magyarországon és Kelet-Európában. In: N. E.: Magyarország és Európa. Vál. tanulmányok. Bp. 2003. 59-64. p. (Kisebbségkutatás könyvek)

NIEDERHAUSER Emil: Magyarország és Erdély. In: N. E.: A jobbágyfelszabadítás Kelet-Európában. Bp. 1962. 120-150. p.

OROSZ István: A jobbágyfelszabadítás. In: Rubicon, 1998. 2. sz. 20-23. p.

OROSZ István: A jobbágyfelszabadítás és végrehajtása. In: A magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig. Szerk. Gunst Péter. Bp. 1955. 55-136. p.

Ua.: O. I.: A jobbágyvilág megszűnése Magyarországon. Debrecen, 2010. 70-120. p.

Ld. még: (részlet) Magyar gazdaságtörténeti szöveggyűjtemény. XVIII-XX. század. Szerk. Czoh Gábor et al. Bp. – Pécs, 2003. 86-92. p.

OROSZ István: A jobbágyfelszabadítás végrehajtásának szabályozása. In: A magyar országgyűlés 1848/49-ben. Bp. 1998. Szerk. Szabad György. 185-222. p.

OROSZ István: Jobbágytörvények az 1848-49. évi országgyűléseken. In: Emlékkönyv L. Nagy Zsuzsa 70. születésnapjára. Szerk. Angi János. Debrecen, 2000. 149-156. p.

OROSZ István: Kossuth Lajos az úrbéri kárpótlásról 1848-49-ben. In: Kossuth Lajos, „a magyarok Mózes”. Szerk. Hermann Róbert. Bp. 2006. 123-137. p.

Ua.: O. I.: A jobbágyvilág megszűnése Magyarországon. Debrecen, 2010. 58-69. p.

OROSZ István: Széchenyi István a jobbágyrendszer megszüntetéséről. In: Jogtudományi Közöny, 1991. 1-2. sz. 18-22. p.

Ua.: Emlékkönyv Széchenyi István születésének a 200 éves évfordulója alkalmából. Szerk. Horváth Pál. Bp. 1991. 23-32. p.

SZABÓ István: Kossuth és a jobbágyfelszabadítás. In: Századok, 1952. 3-4. sz. 509-592. p.

[http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_1952/?query=SZO%3D\(fels%C3%B6b%C3%B0Ckki%20nagy\)&pg=528&layout=s](http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_1952/?query=SZO%3D(fels%C3%B6b%C3%B0Ckki%20nagy)&pg=528&layout=s)

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

Ua.: Jobbágyok – parasztok. Értékelések a magyar parasztság történetéből. Sajtó alá rend. és a bevezetőt írta Für Lajos. Bp. 1976. 253-332. p.

VARGA János: Batthyány és a jobbágyfelszabadítás. In: Századok, 1982. 6. sz. 1193-1228. p.

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_1982/?pg=1226&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

VARGA János: Az úrbéri törvény véglegesítése és értelmezése. In: V. J.: A jobbágyfelszabadítás kivívása 1848-ban. Bp. 1971. 319-336. p.

2.4. A NEOABSZOLUTIZMUS KORA

CSORBA László: Az önkényuralom kora. In: CS. L.: A tizenkilencedik század története. Bp. 2000. 140-185. p.

DEÁK Ágnes: Polgári átalakulás és neoabszolutizmus, 1849-1867. Bp. 2009. 104 p. (Magyarország története; 15.)

2.4.1. A JOBBÁGYFELSZABADÍTÁS SZABÁLYOZÁSA A NEOABSZOLUTIZMUS KORÁBAN – AZ 1853. ÉVI ÚRBÉRI PÁTENS

FÜR Lajos: Jobbágyföld – parasztföld. Jobbágyfelszabadítás 1848-1896. Bp. 1994. 5-148. p.

Ua.: A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában 1848-1914. Tanulmányok. Szerk. és bev. Szabó István. 1. köt. Bp. 1965. 33-153. p.

OROSZ István: A felszabadult jobbágy problémái az új társadalmi rendben. In: Agrártörténeti Szemle, 1998-1999. 1-4. sz. 50-56. p.

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AGRARTORTSZLE_40-41/?pg=51&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

OROSZ István: A jobbágyfelszabadítás „utótörténete” az abszolutizmus és a dualizmus korában. In: A magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig. Szerk. Gunst Péter. Bp. 1995. 111-136. p.

Ua.: O. I.: A jobbágyvilág megszűnése Magyarországon. Debrecen, 2010. 121-145. p.

SÁNDOR Pál: A jobbágyfelszabadítás újraszabályozása 1849 után. In: História, 1980. 4. sz. 33-34. p.

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/80-04/ch15.html#id485828>

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Historia_1980/?pg=111&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

SÁNDOR Pál: A jobbágyfelszabadítás újraszabályozásának történetéhez. In: Történelmi Szemle, 1977. 2. sz. 368-382. p.

http://real-j.mtak.hu/5727/1/TortenelmiSzemle_1977.pdf

SZABAD György: A jobbágyfelszabadítás hatása a magyar társadalom szerkezetének átalakulására. In: Agrártörténeti Szemle, 1998-1999. 1-4. sz. 36-41. p.

http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AGRARTORTSZLE_40-41/?pg=51&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon:

<http://arcanum.hu/hu/adt/>

SZABAD György: Az önkényuralom kora (1849-1867.) A jobbágyfelszabadítás újraszabályozása. In: Magyarország története. Szerk. biz. Pach Zsigmond Pál vez. 6/1. köt. Magyarország története 1848-1890. Főszerk. Kovács Endre. 2. jav. kiad. Bp. 1984. 530-539. p.

Összeállította:
Horváthné Kupi Ildikó